

- Beispielhafter Auszug aus der digitalisierten Fassung im Format PDF -

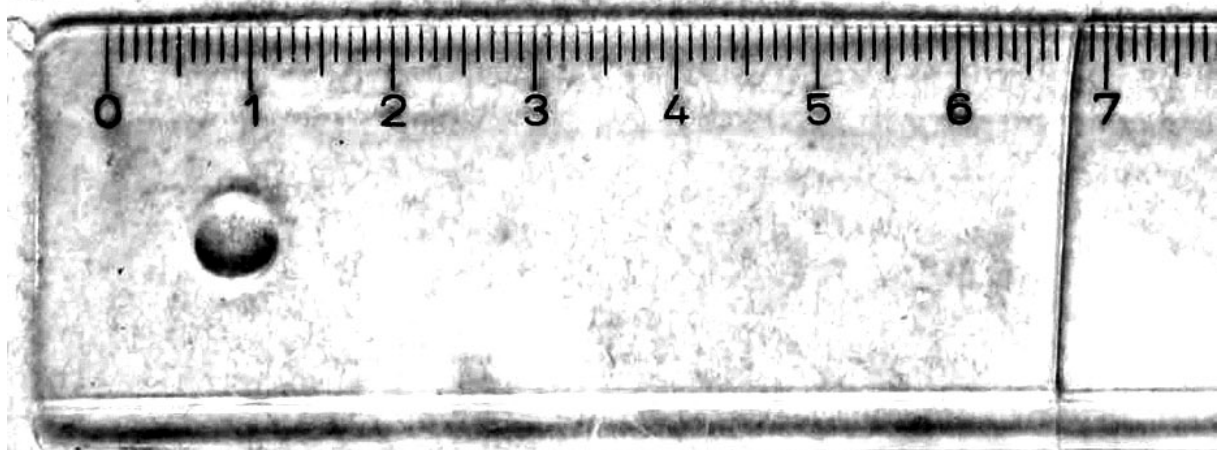
Florum, et coronariarum odoratarumque nonnullarum herbarum historia

Rembert Dodoens

Die Digitalisierung dieses Werkes erfolgte im Rahmen des Projektes BioLib (www.BioLib.de).

Die Bilddateien wurden im Rahmen des Projektes Virtuelle Fachbibliothek Biologie (ViFaBio) durch die [Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg \(Frankfurt am Main\)](#) in das Format PDF überführt, archiviert und zugänglich gemacht.

FLORVM, ET
CORONARIARVM
ODORATARVMQVE
NONNVLLARVM
HERBARVM
HISTORIA,

REMBERTO DODONÆO
Mechliniensi Medico auctore.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini.
M. D. LXVIII.

N 10
10
matthys c. 10 6

kat
20. 1. 94
W.

SUMMA PRIVILEGIORVM.

CAUTVM est Regio priuilegio, ne quis alius
præter Christophorum Plantinum, librum
cui titulus est, *Florum & coronariarum odoratarumq;*
nonnullarum herbarum Historia, Remb. Dodonæo Mechli-
niensi Medico auctore, imprimat, vel alibi impressum
vendat hinc ad sexennium, sub pœna confiscatio-
nis librorum, vt latius patet in litteris datis Bru-
xellæ 2. Decembris M. D. LXVII.

Subsignat.
De Langhe.

Idem cautum est in Consilio Brabantia, ad toti-
dem annos, & sub pœnis ijsdem, vt in superiori
Priuilegio; quemadmodum latius patet in litteris
datis Bruxellæ 3. Decembris eiusdem anni.

Subsignat.
De Langhe.

CLARISSIMO AC
AMPLISSIMO VIRO,
D. IOACHIMO HOPPERO, AV-
rata militiæ Equiti, Domino de Dalem,
Regis Consiliario, & supplicum libello-
rum magistro, cognato suo, Rembertus
Dodonæus Medicus. S. P. D.

EFLOBRIBVS, odora-
tisq; ac coronarijs stirpi-
bus, Clarissime H O P-
P E R E, multa nobis di-
cenda occurrerent, si
per omnes dicendi lo-
cos discurrere, & en-
comium scribere cogitaremus: sed id fa-
ciendum non instituimus, abunde esse ra-
ti, vtilitatem eorum & quantum mate-
riæ Medicæ conferant, in hac, ad te, præ-
fatione paucis ostendisse. Nam de inuen-
tione ac origine florum herbarumque: de
amœnitate, quæ hortis, viridarijs, ac om-
nibus

nibus ferè locis ex ijs accedit : aut de ea quæ ex aspectu , odore aut tractatione florum , voluptas animi aut recreatio concipitur, quid refert verba facere? De origine siquidem ac inuentoribus florum herbarumque , multa fabulosa apud Poëtas & alios subinde auctores , tam Græcos, quàm Latinos reperiuntur , quæ longum & perquàm molestum foret huc referre . Maximum verò ornatum , maximumque decorem, summamque gratiam, hortos hinc accipere , notissimum est . Neque etenim ex vllis quantumuis artificiose contextis , aut coloribus ornatis , topiarijs vel perticalibus scenis , vmbraçulis aut alijs hortensibus operibus , tantum ornatus his accedit, quantum ex floribus , herbisque odoratis coronarijsue ; absque quibus etiam omnia hortensia opera , ornatu , gratia , & amœnitate destituuntur . Voluptas autem & animi recreatio ex his ipsis, non nisi honestissima esse potest . Ad id enim quod pulchrum honestumque, hominem commonefaciunt . Suggestunt siquidem flores sua pulchritudine, coloris elegãtia, formæ præstantia , odoris suavitate ac fragrantia , generosis

nerosis animis honesti pulchriq̄ue, & omnium virtutum recordationē. Turpe namque, vt quidam sapiens ait, fuerit, pulchra contemplantem, pulchra tractantem, pulchrisq̄ue in locis versantem, non pulchrum aut turpem habere animum. Utilitas porò quæ à floribus materiæ medicæ, & pharmaceuticæ accedit, non exigua aut sterilis, sed fœcunda, varia & omnino multiplex est. Profunt vel solo odore, non parum: deinde & alijs suis facultatibus, flores quamplurimum. Odore siquidem spiritus refouent, reficiuntq̄ue; collapsas vires reintegrant; torpentem animum non rarò excitant; subinde remorantem somnum clemēter conciliant; & inter ea quæ ὀσφραγνὰ siue odorabilia nuncupantur, principem facilè locum tenent; facilè videlicet parabiles & amica naturæ consuetudine familiares. Alia etenim quæ ab Indis, extremoque Oriente aut Occidente odorata aduehuntur, nō ita familiaria sunt, sumptuosiora interim, neque cuius statim & promptè parabilia: flores verò horti, & subinde arua sponte etiam suppeditant. Alijs verò suis facultatibus, calfaciendi videlicet, re-

frigerandi, reprimendi, corroborandi, concoquendi, digerendi, discutiendi, resoluendi, aperiendi, attenuandi, leniendi, & si quæ sunt similes; sic conducibiles flores sunt, ut nulla corporis pars malè affici possit, cui non ex floribus remedium adhiberi queat: pauca item compositiones mixtaque medicamenta, quæ non flores aliquos admittant. Capitis doloribus & plerisque alijs eiusdem morbis, flores medellam conferunt. Pulmoni, lateriue dolentibus flores præsidio sunt. Ventriculum corroborant: alium laxiorem reprimunt; eandem adstrictam laxant & aperiunt. Iocinoris & Lienis medicamentis flores permiscentur. Si calculi, coli aut vesicæ dolor urget, flores præsto sunt. Uteri dolores leniunt: menses sistunt & citant. Antidotis & alijs compositis medicamentis magna utilitate admiscentur. Recipiuntur in cataplasmata, malagmata, emplastra, unguenta, fodus, balnea. Rara absque floribus enemata. Oleorum ex floribus multæ compositiones. Condiuntur flores. Fiunt ex floribus tragemata, serapia; elicitor ex ipsis liquor. Vino, melli, aceto, flores vires com-

communicant. Ita nullam alicui stirpi indidisse facultatem natura videtur, quam non & floribus communem fecerit, & subinde etiam cumulatiùs contulerit. Et tantum quidem abest, vt florum materia vel ieiuna sit aut sterilis; vel ad medicinam nihil faciat; vti sycophantæ & calumniatores quidam indocti clamitant, qui non modò florum, verùm omnium herbarum ac simplicium medicamentorum, adde etiam compositorum notitiam, medico non necessariam opinantur; imò veluti superfluum temerario ausu damnant: ad solos Pharmacopœos eam, aut mulieres reijcipientes, & pertinere iudicantes. Qua vel sola sententia se indignos titulo ac nomine medici planè ostendunt. Nam ita cohærens stirpium, herbarum & reliquorum simplicium medicamentorum, & multorum compositorum cognitio, alijs artis partibus est, vt nemo verè Medicinæ cognitionem habere queat, qui notitiæ eorum rudis sit & imperitus: vt & nos alibi, & Galenus quoque ipse manifestis verbis scriptum reliquit. Si etenim omnis artifex artis suæ instrumenta cognita & in nume-

rato habere debet , quomodo ea ignorans medicus , ab artis suæ imperitia excusari poterit ? Inter instrumenta siquidem quibus ars medendi in curationibus morborum utitur , ipsæ sunt stirpes earumque radices, cortices , medullæ , folia, flores, fructus , semina , succi , lacrymæ , & quæ sunt alia . Necessum namque est huiuscemodi medicos sæpenumerò hæsitare , & veluti paladundos diuagari, ac in grauissimos perniciosissimosque errores labi . Veluti non ita pridem in celebri quadam ciuitate medico cuidam , magnifico tamen titulo superbiēti accidisse, à fide dignis accepimus. Præscripserat is cuidam Diagridij drachmas duas; monente autem Pharmacopœo excessum quantitatis esse nimium , & percunctante eo , an pro Diagridio cogitasset Diatragachantes scribere ; responsurus interrogauit an ne idem Diagridium & Diatragachantes esset. Adeò stupidus, omnisque materiæ medicamentorum , atque etiam artis ipsius magnificus iste λογιάτρος fuit : vt quantum inter Diatragachantes arteriacam compositionem , ac Diagridium medicamentum potentissimum bilem per aluum

... und die nächsten 10 Seiten ...
... and the next 10 pages ...

diuisa: capitula inde succedunt oblonga, in quibus semen rotundum, paruum vti Rapi. radix bulbosa gemina, vno bulbo alteri superposito, sicuti Gladioli, sapore dulcis ac edulis, quæ inuolucro quodam integitur reticulato: quod quidem maioribus spissius est; minoribus verò minùs crassum: duo etenim huius genera esse videntur magnitudine sola differentia. In Lusitania & alibi apud Hispanos nascitur. Floruit Mechlinia Maio mense, in horto amplissimo & instructissimo D. Ioannis Brancionis viri generosissimi.

HISPANI Nozelhas, quasi nuculas, siue paruas nuces appellant. Nobis Bulbi esculenti genus illud esse videtur, quod Græcè σισυρίχιον ἢ σισυρίχιον, & Latinè à Plinio Sisyrrichium appellatur. Scribit etenim Theophrastus lib. 7. Sisyrrichij proprium esse, radicis quidem, quod infra est, augeri primum; Vere autem apparente hoc tabescere: quod verò supra est edule incrementum sumere. Quibus verbis geminam Sisyrrichio radicem & edulem esse ostendit: vt hinc bulbum hunc, quem Hispani Nozelhas nominant, verum Sisyrrichium esse colligendum videatur. Nam gemina, vt scripsimus, est; & in Hispanijs passim editur.

DE LIRIO. CAP. XLIX.

LIRII vox polysemos est, pluribus floribus communis: Lirium enim lilium est; & Narcissus lirium est, de quibus suis locis. Præter hæc verò & alia duo propriè dicta sunt Liria: vnum maius, Vere exiens: alterum minus, Autumnale; de quibus hoc capite agendum.

MAIUS Lirium folia habet Porro aut Asphodelo similia: caulem cubitalem: florem in summo Iridis aut Sisyrrichij flori forma satis similem, sed maiorem quàm Si-

synrichij : colore aut totum luteum , aut ceruleum purpureum cum lineis luteis , quæ in inferioribus foliolis sinbriæ loco sunt: Radicem bulbosam, oblongam, cepæ similem. Plerisque Hispaniæ Beticæ & Lusitaniæ locis sponte gignitur. Floruit Antuerpiæ in horto Petri Coldenbergij fidißimi ac diligentissimi Pharmacopœi, mense Iunio.

LVSITANOS LIRIO nuncupare accepimus. Et certè λείριον illud esse omnino videtur, quod à Theophrasto lib. 6. Vere post Liliū exire traditur ; & aliud à Lilio & Narcisso est.

EST autem fortasse & idem hic bulbus , Apulei Hierobulbus, cuius meminit cap. 21. Nam cum Iris apud veteres hieris nuncupetur , hic verò bulbus Iridis sit flore ; non improprie Hierobulbus , quasi dicas Iris bulbosa nuncupari poterit: nisi quis velit ιεροβόλον , veluti magnum & grandem bulbum dictum. Magna siquidem & grandia, ιερα & sacra, ab antiquis cognominata fuisse, haud in ambiguo est. Nonnullis placet Hierobulbum Colchicum esse , quorum sententiam modò libentiùs referimus, quàm refellimus : sed ad Lirium reuertamur.

ALTERVM Lirium folia promit angusta & splendens , Leucoij bulbosi hexaphylli folijs perquam similia, inter quæ caulis exit triuncialis aut quadrantalis , in quo flores vt Colchici Germanici , colore melini siue lutei , dies 10. aut 12. perdurantes, sed qui sub vesperam, vt Calendula & aliorum quorundam recludantur . radix subest bulbosa . Reperitur & in plerisque Hispaniæ locis . Autumnò vnà cum Colchico florem facit.

LVSITANIS, Cibollina Alboraña dicitur, nomine diminutiuo, ad differentiam Scillæ , quæ ab ipsis Cibolla alboraña nuncupatur. λείριον ἕτερον, id est, Lirium alterum Theophrasti esse videtur, quod lib. 6. vnà cum Cro-

co florem facere incipere: atque statim primis imbribus flo-
zere, scriptum reliquit.

DE viribus horum Liriorum nihil compertum habe-
mus, aut ab alijs traditum accepimus.

DE CROCO. CAP. L.

INTER flores & Croci flos est: sunt huic folia oblon-
ga perquam angusta: flores pulchri, colore caerulei, Colchici
floribus similes, sed magis saturata purpura nitentes; & in
singulis stamina oblonga terna quaternaque, colore flammeo
subrubentia, odore cum inaruerint forti, & caput implen-
te; quae ceteris partibus praeferuntur, colliguntur, & croci
nomine vel sola veniunt: radix subest bulbosa, carnosae, co-
piose, & viuae.

SERITUR Crocus in pluribus regnis & prouincijs,
vbi in agris segetis modo late viret: vt in Cilicia Cyrenis, in
Sicilia, Italia, Pannonia, Germania, Gallia, Britannia.
Gaudet, inquit Theophrastus, calcari pedibus: ideoq; iuxta
semitas & fontes pulcherrimus exit. Seritur depositis radi-
cum bulbis.

OPTIMVS, inquit Dioscorides, Coryceus: secundum
locum tenet, qui iuxta Corycum versus Lyciam, & in Ly-
cia Olympo: deinde ex Aegibus Aetholia. Cyrenaicus &
Centirupinus omnium in Sicilia viribus minus pollent. Qui
ab Aquila Vestinorum vrbe adfertur, primum sibi locum in
Italia vendicare, Matthiolus ait: sed Aquilino tamen praes-
tantior, qui circa Viennam Pannoniae, siue, vt vulgo, Au-
striae, nascitur. In Gallia nusquam vegetior quam in Age-
nensi agro, & Narbonensi, Ruellio teste. Probatum etiam, in
Britanniae insula meridionali parte, quam Angliam vo-
cant, natus: ex altera vero & Septentrionali, quam Picti
& Scoti tenent, reprobus est.

OPTIMVS autem vbicunq̄ natus, qui pinguiſſimus, recens, fragranti odore, colore rutilo. Peſſimus ſqualidus & ſitum redolens.

CROCVS Autumno florere incipit, ſtatim, vt Theophrastus ait, primis imbribus, Vergiliarum occaſu. Florem edit ante folia, quæ mox ſubſequuntur, & hyeme tota vi-
rent, æſtate nullibi conſpicua.

GRÆCIS ſimiliter κρόκος, Latinis etiam Crocum dicitur: Mauritanis Zaffaran; atque inde in Italia, Zaffarano: Germanis, **Saffran**/Gallis, Safran.

CÆTERVM Crocus paululum quid adſtringens obtinet, ſed ſuperat in eo calefaciens qualitas, vt tota eius eſſentia ſecundi ſit ordinis excalfacientium, primi exſiccantium: proinde & concoquendi vim quandam obtinet, adiuuante in hoc paucula illi adſtrictione, vt Galenus ait. Sodam, id eſt, Cephalalgiam, inquit Auicenna, facit, & capiti nocet: id quod non exiguo, ſed nimio ſuo uſu efficere poteſt. Vigiliæ ſiquidem copioſus inducit, quæ modum excedentes capiti & ſenſibus obſunt. Moderatus autem Croci uſus cerebro prodeſt, ſenſus vegetiores reddit, ſomnum & torporem excutit, lætitiæ gignit. Corroborat quoque Crocus cor, thoracis crudos humores ad concoctionem perducit, pulmones aperit, & ab obſtructione expedit; & ad hæc tam efficax remedium, vt ſubinde phthiſicis in ſummo vitæ discrimine, & propemodum animam agentibus, ſpiritum reducat, & vitam ad aliquot dies proroget, ſcriptuli dimidij, aut ad ſummum integri pondo, cum paſſo aut vino Pramnio, vel alio dulci exhibitus: quo modo etiam datus, grauiffimas ſubitò irruentes, citra febrim dyſpnœas, ſtatim & momento temporis tollere, non ſemel à nobis compertum eſt. Crapulam etiam arcere, hoc modo ſumptum, Dioſcorides refert. Laudatur ad hepatis & fellis obſtructiones, nec

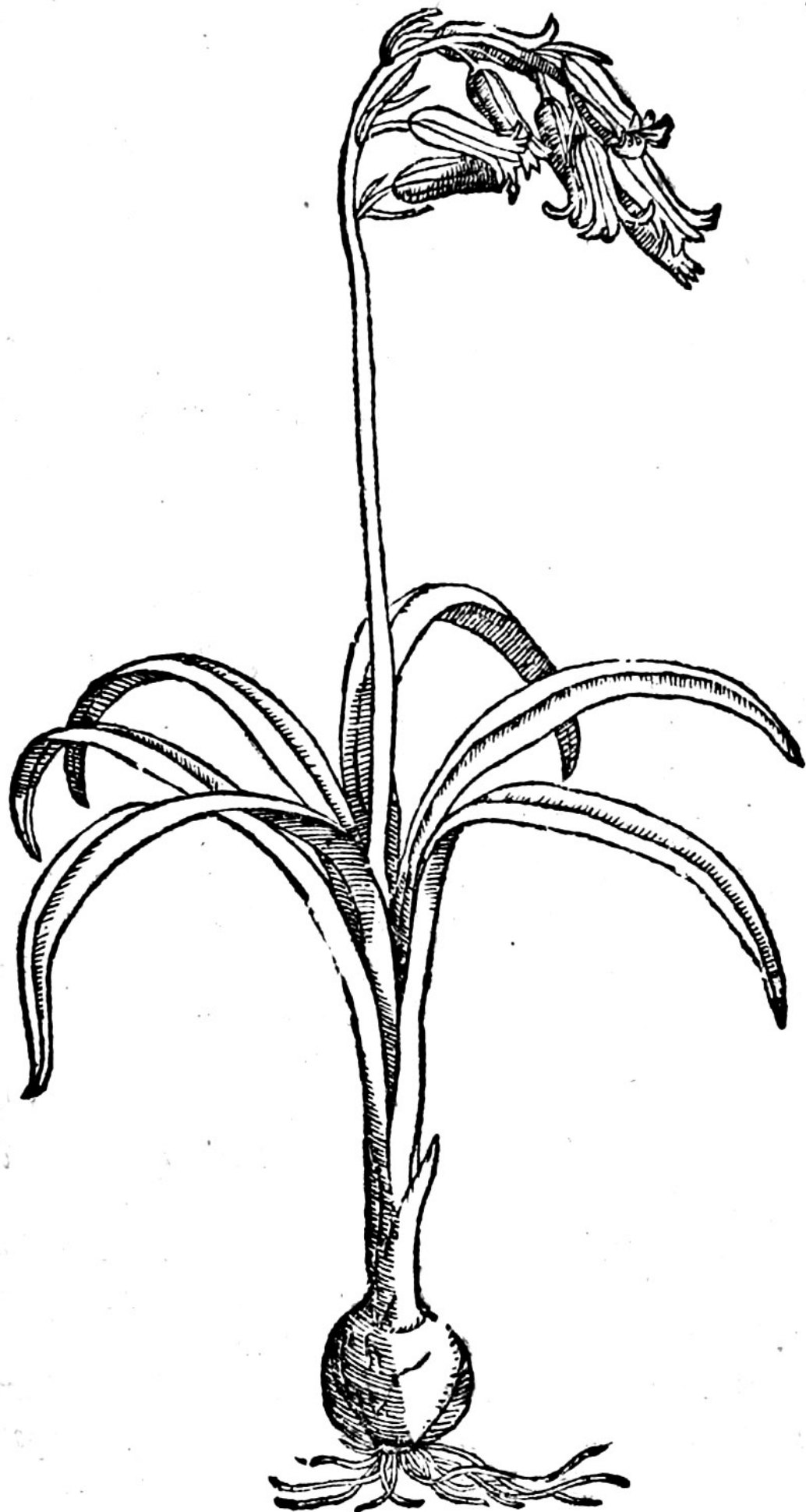
non ad Regium morbum; atque hinc bonum colorem Crocum efficere, Dioscorides scribit. Additur eodem auctore ad omnes, quæ interaneorum causa temperantur potiones: sed nostra ætate ad eas potissimum, quæ menses, fœtus & secundas educunt. Vrinam cit: Venerem excitat: ad vulvæ & sedis cataplasmata additur, nec non ad emplastra & cerata, veteres tumores & dolores discutientia: inflammationes herisipelatodes mitigat: compositionibus auricularibus vtiliter admiscetur. Oculos ab ec̄timatis & exanthematis cum lacte, aut fœniculi, Rosarumûe stillatio liquore præservat illitus, & humorum in eos influxiones reprimat.

DE HYACINTHO NON SCRIPTO. CAP. LI.

HVIC Hyacintho folia sunt oblonga, angusta, lævia & splendentia, Porri folijs angustiora & minora: caulis folijs viduus, glaber, teres, cuius coma florum pondere & mole, cum primum dehiscere incipiunt, grauata, deorsum recurvatur: flores oblongi, teretes, concaui, in latius se pandunt, per oras reflexi, colore vt plurimum cerulei, subinde albicantes, aut candidi siue niuei, aliquando etiam Viola nigra dilutam purpuram referentes: semen in siliquis triangularibus paruum, rotundum: radix bulbosa, candida, perennis, lento succo, vt & tota herba, plena.

REPERITVR Hyacinthus iste in pluribus regionibus, & in nonnullis maior ac præcocior: in alijs minor & magis serotinus. Is etenim quem Italia & Belgium, orientalem nominat, folia habet pinguiora & latiora, caules crassiores, flores patentiores maioresq̄, ac citius prodeuntes. Germanicus & Belgicus singulis minor, flores tamen plures gignit, sed serius exit. Reperitur in Germania, vt

Cordus

Cordus ait, in apricis quibusdam tumulis: in Belgio verò etiam in aruis, & iuxta agrorum margines, fruticibus aut arboribus consitos: & præcipuè quidem prope Mechliniam urbem, vbi copiosus nascitur.

FLORET Aprili & Maio mense, orientalis etiam Martio.

Υάκινθος Græci, Latini similiter Hyacinthum, vt Dioscorides auctor, Vaccinium quoque appellant. Vaccinium autem etiam Viola dicitur nigra, vt superius scripsimus. Cognominatur autem hic Hyacinthus non scriptus, ad differentiam nempe alterius superius descripti, qui luctus notas inscriptas habet.

DIOSCORIDES hunc Hyacinthum citra adiectionem nominat: nam alterum Hyacinthum Liliij purpurei nomine complexus videtur. Meminit huius Columella lib. 10. diuersitatem coloris, quæ in floribus, vno versiculo complexus:

Nec non vel niueos vel cæruleos Hyacinthos.

Belgæ Hyacinthum istum Græcam appellationem retinentes Hyacinthen appellant. Ruellius, Gallis, Vaciet dici, auctor est. Sunt verò & aliæ multæ huiuscemodi Hyacinthorum species, vt recentiores iudicant, de quibus capite sequenti.

HUIUS porro Hyacinthi radix ordinis est primi in desiccando: secundi verò completi, aut tertij incipientis in refrigerando.

SEMEN leuiter extergit & adstringit ordine quidem tertio quadantenus exsiccans, ceterum in medio consistens caliditatis & frigiditatis, auctore Galeno.

RADIX, inquit Dioscorides, cum vino albo pueris imposita, diu impuberes seruare creditur: aluum sistit: pota urinam ducit, & à Phalangio commorsis opitulatur.

SEMEN

SEMEN contra serpentes auxiliatur: cum vino potum Regium morbum expurgat.

DE ALIIS RECENTIORVM SPVRIIS
HYACINTHIS. CAP. LII.

DVOS Hyacinthos superioribus capitibus descripsimus; vnum Liliij effigie scriptum: alterum paruum non scriptum. Præter verò hos & alij multi, recentiorũ iudicio sunt Hyacinthi. Nam omnes ferè anonomos flores è bulbis exeuntes, aut Hyacinthos aut Narcissos iudicant; maiores siquidem Narcissos, minores verò Hyacinthos.

INTER Hyacinthos itaque neotericos, primus folia habet angusta quasi rotunda, bene virentia, per terram plurima parte strata: cauliculos inter ea rotundos, glabros, palmo longiores, in quorum summo flosculi parui, rotundi, cavi, hiantes, colore ceruleo, aliàs diluto, aliàs saturato: post quos siliquæ membranose triangulares, in quibus semen paruum nigrum: radix subest bulbosa. Peregrinus nobis hic bulbus est, neque vsquam in Belgio sua sponte exit: in hortis satus facile comprehendit, & in plures bulbos citò multiplicatur. Folia ante Hyemem exeunt: cauliculi primo Vere: flores Martio.

HYACINTHVM Fuchsius appellat, & alteram eius speciem facit. Nobis bulbus quidam esculentus esse videtur. Sunt autem esculenti bulbi complura genera, vt Plinius & Theophrastus tradunt.

ET genera quidem, inquit Plinius, Græci hæc fecere: Bulbinen, Setanion, Pythion, Acrocorion (nonnulli Acroscorodon legunt) Aegilopa, Sisyrrichion. Quæ & Theophrastus, sed tamen non omnia lib. 7. cap. 13. refert. Sunt autem quorum ipse meminit, λευκόιον, & βολβίνη, & ὁ πιτιών

